

Галина САГАН,

професорка кафедри всесвітньої історії
Історико-філософського факультету
Київського університету імені Бориса Грінченка,
докторка історичних наук, професорка,
Київ, Україна

Galyna SAGAN,

Professor of World History Department,
Faculty of History and Philosophy,
Borys Grinchenko Kyiv University,
Doctor of History, Professor,
Kyiv, Ukraine

e-mail: h.sahan@kubg.edu.ua
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8301-849X>

Історія становлення та сучасні тенденції релігійного життя українців Хорватії

У статті досліджується релігійне життя українців Хорватії, які у 2021 році відзначали 120-ту річницю свого поселення на хорватських теренах. Аналіз здійснено на прикладі Греко-католицької церкви, оскільки майже всі переселенці походили з греко-католицьких регіонів України і, потрапивши на чужину, переважно залишалися вірні цій конфесії. Розглянуто умови створення перших релігійних громад і проаналізовано головні історичні чинники, що в той чи інший час впливали на релігійне життя українців Хорватії.

Ключові слова: релігійне життя, діаспора, українці Хорватії, переселення українців, Греко-католицька церква.

History of Formation and Current Trends in Ukrainians' Religious Life in Croatia

The article examines the religious life of Ukrainians in Croatia, which in 2021 celebrated the 120th anniversary of its settlement in Croatia. The analysis was based on the example of the Greek Catholic Church, as almost all immigrants came from the Greek Catholic regions of Ukraine and, having gone abroad, in most cases remained faithful to this denomination. The conditions for the creation of the first religious communities are considered. Attention is also paid to the main historical factors that at one time or another influenced the religious life of Ukrainians in Croatia. The role of the Church in the life of the diaspora at the present stage is also highlighted.

The aim of the article is to study the history of formation, role and content of the religious life of Ukrainians in Croatia throughout the history of the diaspora in this country, highlighting the transformational processes of religious life of diasporas. The study allows us to draw the following conclusions. First of all, it should be noted that more than half of the Ukrainian diaspora in Croatia remained faithful to the Greek Catholic Church. Military events in the first half of the 90s of the twentieth century caused significant damage to Ukrainian Greek Catholic parishes in Croatia. Many temples were destroyed, some temples were severely damaged. Immediately after the cessation of hostilities, people returned to the inhabited areas and rebuilt churches along with their own homes. In Croatia, believers have received some financial support from the Ministry of Reconstruction and Development. Today, according to the last census, which was conducted in 2011, the religious affiliation of Ukrainians in Croatia is distributed as follows: 71.3 % – Greek Catholics, 18.2 % – orthodox, 0.3 % – Protestants, 10.2 % – atheists, undecided, etc. For Ukrainians, the Greek Catholic faith has a unique national orientation. Religious rites are closely intertwined with national traditions, and therefore the Church for Ukrainians in Croatia continues to be the centre of not only religious but also national life of the diaspora.

Key words: religious life, diaspora, Ukrainians in Croatia, resettlement of Ukrainians, Greek Catholic Church.

У 2021 р. українці Хорватії відзначали 120 років свого прибуття на хорватські землі. Упродовж усієї історії перебування українців у цій частині Балкан спостерігалася висока релігійність

діаспорян, а церква для українців посідала вагоме місце у їхній соціальній активності та часто ставала центром культурно-просвітницького життя. До сьогодні українці мають добре облаштовані релігійні центри, які акумулюють навколо себе

українську громаду. Для нас цікавим є зміст і види роботи, що здійснюють церкви, роль священнослужителів у налагодженні діаспорного життя. Також варто з'ясувати, чи відбувалася трансформація релігійного життя українців у Хорватії протягом понад століття.

Мета статті — проаналізувати обставини становлення, роль і зміст релігійного життя українців Хорватії упродовж усієї історії існування діаспори в цій країні.

Для вивчення анонсованих питань було залучено низку джерел. Зокрема, спогади провідних діячів української діаспори на Балканах. Поміж них — публікації отця Романа Мизя (Мизь Р., 1969), Івана Барщевського (Барщевський І., 2002), Андрія Бачинського (Бачинський А., 2013.), Йосипа Сегеді (Сегеді Й., 1981) та ін. Чимало інформації міститься у розвідках діаспорних дослідників, зокрема у працях Юліана Тамаша (Тамаш Ю., 2004), Богдана Ліського (Ліський Б., 2002), Славка Бурди (Бурда С., 2002), Олега Румянцева (Румянцев О., 2008) та ін. Інформацію, що стосується сучасності, було знайдено на сайтах громадських та релігійних організацій українців Хорватії¹.

У статті насамперед йтиметься про Греко-католицьку церкву, оскільки майже всі переселенці походили з греко-католицьких регіонів України і, потрапивши на чужину, переважно залишалися вірні цій конфесії. Переселившись на хорватські землі, українці спочатку служби Божі відправляли в хатах, обладнаних під храми, а згодом почали споруджувати дерев'яні церкви за взірцями рідного краю.

Про роль церкви для українських переселенців отець Роман Мизь² писав: «Священики були перші і одинокі освічені люди, котрі дбали не лише про духовні потреби своїх вірних, але разом були й батьками, вчителями, лікарями та опікунами наших людей. У Боснії і Славонії (Хорватія) протягом цих три чверті століття дійшло до того, про що деякі народи можуть лиш мріяти, народ став церквою, а церква — народом» (Мизь Р., 1969. С. 85).

На перших порах про релігійні потреби українців дбали хорватські католики. Вони сумлінно виконували свої обов'язки, здійснювали релігійні обряди для переселенців. Тут не обійшлося без того, що частина українців змінила

віру, деякі греко-католики у Славонії були записані у католицьких храмових церковних книгах (Барщевський І., 2002. С. 132). З одного боку, це об'єктивно нівелювало духовну самотність українців, оскільки вони почали вести життя згідно з католицьким обрядом. З іншого, окатоличення стримувало асиміляцію українців у сербську культуру, оскільки православна культура сербів була близька до Російської православної церкви, що загалом формувало сприйняття українців як частини російського народу, а це виключало потребу в збереженні на державному рівні національної самотності та інтересів переселенців з України.

Усі утворені на хорватській землі парафії українців та русинів увійшли до Крижевецької єпархії, створеної 19 серпня 1777 р. відповідно до булли папи Пія VI. У 1801 р. єпископ Сильвестр Бубанович переніс єпархіальний центр у Крижевці. Впродовж усього XIX ст. (аж до початку XX) Крижевецька єпархія збільшувалася і розвивалася власне за рахунок українців-русинів із Закарпаття та Галичини. Галицькі русини з 1900 р. оселялися переважно у Славонії та Боснії. У 30-х роках XX ст. українці становили три чверті усіх вірних Крижевецької єпархії. Першим єпископом став у 1914 р. близький до митрополита Андрія Шептицького Діонізій Наряді, який дбав не лише про розвиток церковного життя, але й підтримував заходи щодо збереження національної свідомості українців-русинів.

Після утворення Королівства сербів, хорватів і словенців (1918) Крижевецька єпархія об'єднала усіх греко-католиків нової держави: до неї були долучені віряни з Македонії, а також румунських парафій на території сербського Банату. У 1966 р. резиденцію Крижевецького єпископа перенесли до Загреба. Македонські греко-католики були нащадками унії 1860 р., проте через війни македонське вікаріатство було фактично знищене, а ті парафії, що залишилися, відійшли у 1923 р. до Крижевецької єпархії. Після розпаду Югославії на початку 1990-х років греко-католицькі громади в Македонії у 2001 р. були вилучені з-під юрисдикції Крижевців і зорганізовані в окремий Апостольський екзархат. Згодом у 2003 р. утворили Апостольський екзархат для греко-католиків Сербії з центром у Руському Керестурі (Автономний край Воеводина) (Бачинський А.).

З 8 вересня 2020 р. і до тепер Крижевецька єпархія за призначенням Ватикану має нового єпископа Мілана Стіпіча³.

¹ Пресслужба Секретаріату Синоду Єпископів УГКЦ. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/papa-pryznachyv-parha-dlya-greko-katolykiv-u-horvatiy-sloveniy-ta-bosniy-uy-gertsegovnyu-3954/>

² о. Роман Мизь народився 14 серпня 1932 р. у Дрогобичі, Україна. Початкову школу закінчив у Липовлянах (Хорватія), а гімназію і студії теології у Загребі. Іерейські свячення здобув 19 грудня у Загребі. Перших десять років виконував обов'язки пароха у Липовлянах, а від 1968 р. аж до сьогодні є парохом у Новому Саді.

³ Народився 28 грудня 1978 р. в місті Нови Град (Боснія й Герцеговина). Після навчання в Загребській греко-католицькій семінарії 18 жовтня 2003 р. отримав хіротонію (рукопокладання у священники). Після служіння на різних парафіях від 2012 р. служив парохом у Ястребарско, а з 18 березня 2019 р. його запросили до уряду

За даними Папського щорічного довідника за 2018 р., Крижевецька єпархія налічує понад 21 000 вірних, 46 парафій, що духовно обслуговують 37 священників, яким у душпастирській праці допомагають близько 40 сестер-монахинь⁴.

Спочатку територія Крижевської єпархії поділялася на п'ять адміністративних одиниць: Словенський деканат (парафії Каніжа, Липовляни, Пішкоревці, Раєво Село, Сибінь, Вінковці), Баня-Луцький деканат (Баня-Лука, Церовляни, Камениця, Козарац, Стара Дуброва), Прняворський деканат (Дервента, Дев'ятина, Липиниця, Лішня, Прнявор), Сремський деканат (Бачинці, Беркасово, Міклушевці, Петровці, Сремська Митровиця, Шид, Вуковар).

Усі названі деканати, крім першого, підпорядковувалися Боснійському вікаріатові. Також був створений окремий вікаріат Бачки, до якого належали Дюрдьове, Господинці, Коцур, Кула, Нови Сад, Нове Орахово, Руський Керестур, Врбас I та Врбас II. П'ятим деканатом став Сербський, з осідком у Белграді. Богослужіння в цих селах відбувалося старослов'янською мовою, а проповіді — українською та русинською (Марунчак М., 1969. С. 55). Таким чином, духовенству вдалося об'єднати українців не тільки у релігійно, але й культурно-освітньому сенсі.

Парафії були виявом не лише релігійних потреб, але й проявом національної єдності, а свята у парафіях ставали своєрідними національними маніфестаціями. До Першої світової війни у Славонії заснували і зареєстрували три греко-католицькі парафії, де домінували українці з Галичини, а також було ще кілька русинських парафій: у Петрівцях (1836), Міклошевцях (1850), Пішкоревцях (1907) та Раєвому Селі (1911) (Сегеді Й., 1981. С. 104–106).

У 2021 р. минуло 185 років з часу заснування першої парафії, яку відкрили в Петрівцях і назвали на честь Покрови Пресвятої Богородиці. Петрівська парафія була створена на прохання вірян села за розпорядженням єпископа Крижевського Гавриїла Смічікласа 25 травня 1836 р. Служіння в церкві розпочалося з 1 січня 1837 р. За 185 років у Петрівцях було призначено 16 священників. Першим священником став Джуро Дулікравич. Він служив упродовж 1837–1841 рр. З 2010 р. священником у Петрівцях є Володимир Седлак (Седлак В., 2016. С. 139–140).

У 1850 р. у районі Міклошевців почали селитися русини, і тоді для них заснували

душпастирство, яке потрапило у юрисдикцію парафії Петрівців (Симунович Я., 2007. С. 178). Незалежним душпастирство в Міклошевцях стало 7 березня 1930 р. Це була друга найдавніша парафія русинів на хорватських землях. Першим панотцем в Міклошевцях був Осиф Вальковський. Першу церкву в Міклошевцях побудували з плетеної лози. У 1907 р. там збудували терасну церкву на честь Різдва Пресвятої Богородиці (Симунович Я., 2001. С. 162). Правиться в церкві русинською мовою. О. Вальковський також у Міклошевцях заснував монастир Святих Шістьох Василян, якого вже зараз немає (Симунович Я., 2007. С. 179).

До району с. Пішкоревці русини почали переселятися близько 1880 р. У 1907 р. тут було засновано парафію, тоді ж і збудували церкву Святого Димитрія. До того часу переселенці відвідували служби Божі в Осієку. Першим парафіяльним священником у Пішкоревцях був Спиридон Петранович. На добру пам'ять заслуговує о. Міхал Фірак, який був парафіяльним священником з 1927 до 1936 рр. У ті часи, з 1931 до 1936 рр., парафія видавала тижневик «Русинські новини» (Симунович Я., 2007. С. 179–180).

Наступна парафія була заснована в Каніжі 10 вересня 1908 р. Українці переселялися сюди упродовж 1898–1903 рр. До парафії Каніжа увійшли села Збег, Шумече, Бановці, Куті та Кобаш. Першим парохом був Ілля Ванчик. Він народився в с. Митровиці, а освіту здобув у Загребі та Львові. На парафії прослужив до 1910 р. Якраз на долю І. Ванчика випали найважчі роки становлення парафіяльного життя. Не просто було організувати роботу парафії, яка налічувала близько 650 осіб. У перші роки парафії літургію служили в обладнаному для цього приватному будинку. Згодом Ксенофонт Максимчук пожертвував земельну ділянку під церкву, а будівництво останньої було доручено Паві Гомбовичу. Готову церкву благословив у 1911 р. Діонісій Няраді. Пізніше, у 1913 р., побудували великий парафіяльний будинок, який використовується до тепер (Sytrjak N., S. 9–12).

Усі новоприбулі українці до Липовлян були з огляду на врівнозначення греко-католиками. Деякі переселенці з Лемківщини належали до православних, як засвідчували про це метричальні витяги, але на новому місці всі вони у вірі були єдиномисльцями греко-католиками. У ті часи неподалік, у Піленіцах, а отже, і в самих Липовлянах, учителював хорват Стіпо Дюкич, за віросповіданням греко-католик. Він одразу заприятелював з новопоселеними українцями і повів їхніх представників до крижевецького владики Юлія Дрогобецького. Делегація висловила прохання призначити їм окремого душпастиря та заснувати душпастирство. Села, в яких поселилися українці, юридично належали до складу

апостольським адміністратором після зречення попереднього єпарха владики Миколи Кекіча. Володіє хорватською, українською, російською мовами.

⁴ Пресслужба Секретаріату Синоду Єпископів УГКЦ. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/papa-pryznachyv-paraha-dlya-greko-katolykiv-u-horvatiy-sloveniy-ta-bosniy-y-gertsegovynu-3954/>

греко-католицької парафії з осідком в Дишнику. На той час греко-католицьким парохом у цьому селі був о. Михайло Мудрий, пізніше відомий народний діяч в Бачці. Михайло Мудрий, як тільки до Липовлян переселилися українці, приїздив з Дишника до Липовляна і тут відправляв у приватних хатах, насамперед у домі Корнила Сокача. Також час від часу до Липовлян приїздили священники із Загреба для здійснення релігійних обрядів. Найчастіше приїздив о. Діонісій Нярді, пізніше крижевецький владика. З Крижевець також приїздив о. Даниїл Реба. У такий спосіб липовлянські греко-католики мали духовну підтримку з трьох осередків: з Дишника, куди й належали юридично, із Загреба та з Крижевець (Мизь Р., 1973. С. 50).

Вже 10 березня 1909 р. владика Юлій Дрогобецький підписав акт заснування нового душпастирства під назвою «Липовлянсько-Мославинське». У часи завідування липовлянсько-мославинським душпастирством о. Надь купив від п. Меліхера дім для священника. Це була досить простора дерев'яна хата, де колись розміщувався готель. Заплатили за будівлю 12 000 крон. В одному листі до Ординаріяту, коли йдеться про купівлю згаданого будинку, о. Надь просить не ганьбити його за купівлю старої будівлі, оскільки «після думки фахівців хата витримає ще 10–15 років». Проте він ще й сьогодні є офіційним парафіяльним будинком у Липовлянах (Там само. С. 65–66).

Разом з будинком було придбане велике подвір'я з господарською будівлею, літньою кухнею, глибокою криницею та досить великим городом. Згодом у господарському будинку було облаштовано каплицю на честь св. Степана. Зараз неможливо точно сказати, чи цю каплицю відкрив о. Надь, чи його наступник Ілля Ванчик, який став священником 23 липня 1908 р. І. Ванчик був душпастирем у Каніжі, звідки його в 1910 р. перемістили в Липовляни, де він затримався до квітня 1923 р., а звідти його перевели до Міклошевець. І. Ванчик у Липовлянах залишив по собі велику муровану церкву. Фундаменти церкви посвятили 1913 р., але Перша світова війна перервала будівництво. Також громада зіткнулася з низкою непорозумінь і відсутністю єдиної думки, як і де будувати церкву. Одні хотіли, аби її звели на вулиці Живальській, де було найбільше скупчення переселенців. Але на цьому місці була вогка низина, тому частина громади висловлювалася за те, щоб будувати церкву на місці, де сходиться Живальська вулиця з Друмом, щоб було близько переселенцям, які жили в Новій Субоцки. Урешті церкву збудували напроти парафіяльного дому, в одному з найкращих місць у селі.

Отець І. Ванчик залишив по собі досить книжок, які заклали підвалини скромної парафіяльної бібліотеки. Саме завдяки книгам о. І. Ванчика

почалося регулярне навчання дітей релігії в липовлянській та новосубочанській школах. Служби Божі відправляли не лише в Липовлянах, але й у Лудині, Поповачах та інших мославацьких селах. Зрештою, мославацькі села разом становили більшість цієї парафії (Мизь Р., 1973. С. 67).

1933 р. душпастирем у Липовлянах назначили о. Богдана Мизя, який кілька місяців перед тим приїхав з Галичини. Народився отець у с. Озірні 19 червня 1906 р., де його батько на той час був душпастирем. Богословські студії розпочав у Станиславові, а закінчив у Львові, де 12 лютого 1933 р. кир Іван Бучко висвятив його на священника. Будучи кліриком Крижевецької єпархії, зразу після архієрейських свячень приїхав до Хорватії, де йому призначили парафію в Липовлянах. Це була його перша і остання парафія. 18 червня 1966 р. після довгої і тяжкої хвороби о. Б. Мизь помер (Там само. С. 72).

Парафію в Райовому Селі заснували в 1911 р., а наступного року побудували церкву Святого Йосафата. Першим панотцем був Міхал Бул Гірйовати. Служба велася русинською мовою. Ще одна русинська парафія була заснована в 1958 р. у Вінківцях. Першим управителем у церкві був Гавріїл Дудаш. Парафія налічувала 20 вірян. Церкву назвали на честь Воздвиження Хреста.

Наймолодша парафія в цьому районі була заснована у Вуковарі в 1962 р. Парафія налічувала близько 800 прихожан, русинів та українців (Симунович Я., 2007. С. 180). Велику роль у розбудові релігійного життя української громади у Вуковарі, як власне і в інших парафіях, відіграв особистісний фактор. Маємо на увазі душпастирів, які присвячували своє життя облаштуванню та службі у греко-католицьких українських парафіях. Героїчними були старання вуковарського пароха Дмитра Стефанюка, який своїми силами 17 березня 1962 р. організував парафію у Вуковарі (Румянцев О., 2008. С. 236).

Богослужіння спочатку відправляв у власному будинку. На будівництво храму не вистачало коштів, тому 1968 р. Д. Стефанюк відправився до Вінніпега, де серед української діаспори зібрав гроші для будівництва. З його поверненням відразу було зведено храм. Тільки-но завершили будівництво, як трапилося лиховелика повінь, яка завалила церкву. Однак Д. Стефанюк не здався. Він віднайшов кошти і побудував новий, у модерному стилі храм Христа Царя. Коли встановлювали іконостас, розпочалися воєнні дії. Під час боїв за Вуковар церква зазнала значних пошкоджень. 1998 р., після того як Вуковар знову опинився під опікою хорватської влади, о. Дмитро черговий раз розпочав відбудову парафіяльної церкви. Йому допомагали ті українці, які залишилися у місті. У підвалі церкви відправляли Богослужіння. Через похилий вік Д. Стефанюку не вдалося завершити відбудову

храму, це здійснили вже молодші священники (бл. п. о. Дмитро Стефанюк, 2003. С. 13).

Священники в українських селах були не тільки духовними отцями, душпастирями, але й авторитетними людьми, оскільки добре знали мову, історію і навіть розумілися на сільському господарстві. Слухаючи щонеділі Святе Письмо і проповіді українською мовою, люди знали, що святі не лише євангельське слово, але й українське слово, яким воно було сказане. Так формувалася повага до рідної мови, пісень, звичаїв. Цю роль не може відіграти жодне інше культурно-просвітне товариство в умовах еміграції так результативно, на духовному рівні, як це робила й робить церква.

Після Другої світової війни українці Хорватії опинилися в дуже складних умовах на всіх рівнях їхнього буття: матеріальному, релігійному, національно-культурному. Передумови цих проблем були породжені ще під час самої війни. Через належність окремих українців Югославії до ОУН, осередки якого були створені і працювали під час війни на Балканах (Бурда С., 2002. С. 173–181), активними представниками української діаспори, першими серед яких були священники, зацікавилися каральні органи. За священниками полювали і радянські енкаведисти, і влада так званої «нової Югославії», яка по завершенні війни стала до розбудови соціалізму. Новий державний устрій, атеїстичний за своєю суттю, вимагав впровадження нової релігійної політики щодо віруючих і тих церковних інституцій, що функціонували на території Югославії.

У найбільшу немилість потрапили католики, яких звинувачували у співпраці з НДХ (Незалежна Держава Хорватія), що за підтримки фашистів функціонувала на частині югославських земель у роки Другої світової війни. Через таку позицію щодо югославських католиків влада агресивно-вороже сприймала будь-які контакти віруючих із Апостольською Столицею. Греко-католики, які разом з католиками перебували під опікою Ватикану, також були зараховані до «зрадників і ворогів» соціалістичної держави. Натомість православні клірики та віруючі, попри те що церква законодавчо була відокремлена від держави, перебували під негласним захистом владних інституцій.

Це зумовлювалося кількома факторами. По-перше, Сербія, як головний осередок православ'я Югославії, стала центральною республікою ФНРЮ, що здебільшого давало змогу етнічним сербам диктувати іншим республікам федерації свою релігійну політику. По-друге, сербська еліта переважала серед представників владних структур, а самі серби складали половину населення федерації. Тож чи не найважливішим чинником, що завжди викликав схвалення югославської громадськості, була державна політика сприяння православ'ю як конфесії,

найбільше переслідуваної в роки Другої світової війни. У такій ситуації православне духовенство почувалося досить упевнено і без зайвого застереження серед своїх прихожан поширювало агітацію про те, що греко-католики складають «загрозу їхньому православ'ю» (Лещешин Я., 2002. С. 164).

З цієї причини деякі українські греко-католицькі парафії у Боснії (Камениця, Стара Дубрава, Липиниця), добре облаштовані до війни, почали завмирати наприкінці 40-х — на початку 60-х років ХХ ст. (Українці в Боснії: статистичні дані..., 2007. С. 11).

Більшість віруючих з цих та інших парафій покидала обжиті місця та відправлялася до багатших північних регіонів Югославії. Це були Бачка (Сербія) і Славонія (Хорватія) (Лещешин Я., 2002. С. 164). Ці місцевості приваблювали не лише кращими економічними показниками, а й тим, що, наприклад, у Бачці сформувалася стійка українська громада ще з перших хвиль переселенців з України, на допомогу якої сподівалися переселенці з Боснії. А в Хорватії, як республіці з переважно католицьким населенням, був відсутній тиск з боку православних, що породжувало надію на спокійнішу організацію релігійного життя уніатів.

Щоправда, у Хорватії траплялися приклади конфліктів українських священників з католицьким духовенством. Як-от, 1958 р. в семінарії у Загребі, де більшість семінаристів була українцями, ректор заборонив студентам розмовляти українською у класах та їдальні. Пізніше заборонили і русинську, що викликало постійні протести семінаристів.

Незважаючи на те, що в часи соціалістичної Югославії пропагувався атеїзм, з 70-х років ХХ ст. в країні практично не було переслідувань за релігійну діяльність. Вільно поширювалася література, яку видавала єпархія («Християнський календар», «Єпархіяльний вісник») або окремі парафії. Через пресу церква мала великий вплив на населення. Духовна періодика була популярною і миттєво розходила між прихожанами. Загалом потрібно відзначити, що упродовж 60–70-х років ХХ ст. українці активно відновлювали релігійне життя в Югославії (Мирицький П., 2007. С. 41). Церква ставала осередком не тільки духовного єднання, але й національного буття діаспори.

З розпадом СФРЮ і утворенням нових незалежних держав на початку 90-х років ХХ ст. виникла об'єктивна необхідність облаштування нової церковної структури греко-католиків колишньої Югославії. Вірні Бачки, Срему, Македонії опинилися територіально віддаленими від Крижевського єпископа, який перебував у Загребі. Доки визрівали умови для такої реорганізації, греко-католики ще добрих десять років доводилося, долаючи комунікативні

перепони, підтримувати зв'язки з єпархіальним керівництвом у Загребі. Лише 2002 р. за розпорядженням папи було засновано окремий Апостольський екзархат у Македонії.

Керівництво Крижевецької єпархії наприкінці 90-х років ХХ ст. почало активно втручатися у політичні питання, пов'язані з так званим «русинським питанням», трактуючи його таким чином, що русини — це окремий народ, а не частка українського, і з 90-х років минулого століття лідери їхньої громадської організації «Руська матиця» стали вимагати створення окремої русинської держави. Посіявши розбрат між двома частинами української діаспори — русинами та українцями, як показав історичний досвід, легше провести процес асиміляції народу і позбавити державні інституції багатьох проблем, на що й розраховують ті державні чиновники, які цьому сприяють. Єпископ Крижевецької єпархії Кир Славомир, який 1990 р. благословив створення та діяльність «Союзу русинів та українців Югославії», після кількох візитів до Загреба і зустрічей з керівництвом «Руської

матиці» з другої половини 90-х років ХХ ст. почав відкрито підтримувати розкол між русинами та українцями (Тамаш Ю., 2004. С. 8). Такі дії Кира Славомира суперечать історичній правді та християнській моралі, яка вчить єднатися, а не сіяти ворожнечу, до того ж між вірними однієї єпархії. Не так діяли його попередники єпископи Діонізій Няраді та Гавриїл Букатко, які присвятили своє життя створенню міцної релігійно спільноти у Крижевецькій єпархії, де плекалися національні традиції народів, які були прихожанами єпархії.

Таким чином, більшість представників української діаспори в Хорватії залишалася вірною греко-католицькій церкві. Військові події в першій половині 90-х років ХХ ст. завдали значної шкоди українським греко-католицьким парафіям у Хорватії. Після припинення військових дій до обжитих місцевостей поверталися люди і разом з власним житлом відбудовували й церкви. Для українців Хорватії греко-католицька віра має своєрідну національну зорієнтованість, а Церква надалі залишається центром не тільки релігійного, але й національного життя діаспори.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Барщевський І. Українці в Бродсько-Посавській області. *Українці в Хорватії*. Книга перша. Документи і матеріали. Загреб, 2002. С. 125–139.
- Бачинський А. Крижевацька єпархія — історія і сьогодення. URL: <http://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/kryzhevatska-jeparhiya-istoriya-i-sohodennya/>
- Бурда С. Історія і актуальні проблеми українців та русинів Хорватії. *Українці Хорватії*. Книга перша. Загреб, 2002. С. 173–181.
- Костельник В. Югославські руснаки-українці в боротьбі проти фашизму та в народній революції Югославії (1941–1945 рр.). *Український історичний журнал*. 1970. № 11 (116). С. 71–77.
- Лаврів Р. З пам'яті народної (II). Спогади Дмитра Мороза. Лішня. *Нова думка*. 1981. Рік X. № 28. С. 48–56.
- Ліський Б. Антон Івахнюк — великий українсько-хорватський патріот. *Українці Хорватії*. Книга перша. Загреб, 2002. С. 62–74.
- Ліський Б. З діяльності українських студентів у Хорватії (1920–1945). *Українці Хорватії*. Книга перша. Загреб, 2002. С. 38–50.
- Лещин Я. Сьогодення українців західної Славонії і Мославини. *Українці Хорватії*. Книга перша. Загреб, 2002. С. 164–167.
- Марунчак М. Українці в Румунії, Чехо-Словаччині, Польщі, Югославії. Вінніпег, 1969. 64 с.
- Мацяк Є. Українці в Хорватії. *Українці Хорватії*. Книга перша. Загреб, 2002. С. 51–61.
- Мизь Р. Греко-католицька парафія в Липлянах, її початки та минуле. 1973.
- Мизь Р. Історичні образки. *Християнський Календар*. Ruski Kerestur, 1969. St. 85.
- Мирицький П. Спогад про українські передачі по радіо Баня-Лука 1981–1991 рр. *Українське слово*. 2007. Число 11. С. 41.
- Румянцев О. Галичина — Боснія — Воеводина: українські переселенці з Галичини на території югославських народів в 1890–1999 роках. К.: ФАДА, ЛТД, 2008. 256 с.
- Сегеді Й. Парохи Осецкого вікаріята од 1900–1945 року. *Християнський Календар*. 1981. С. 104–106.
- Седлак В. Петровська парохія вчера, нешка, ютре 180 роки иснованя парохії у Петровцох. *Думки з Дунаю*. 2016. № 18. С. 139–140.
- Симунович Я. 100 роки церкви у Миклошевцох. *Думки з Дунаю*. 2001. № 9. С. 162.
- Симунович Я. Руснаци у Вуковарским Деканату Крижевского владичества. *Misli s Dunava*. 2007. С. 178.
- Стефанюк Дмитро (1920–2003) Лист співчуття. *Наша газета*. 2003. № 17. С. 10–19.
- Тамаш Ю. Збереження християнської і національної ідентичності русинів і українців Югославії: проблеми та їх розв'язання. *Глас Союзу*. 2004. № 7. С. 8.

Українці в Боснії — статистичні дані. Дані зібрав о. Іван Барщевський. *Українське слово*. 2007. С. 11.
Stypjak N. Nase stoljece. Vukovar: Ukrajinska zajednica Republike Hrvatske. С. 9–12.

REFERENCES

- Bachynskiy, A. (2013). Kryzhevatska yeparkhiia – istoriia i siohodennia [The Diocese of Kryzhevatsy – History and the Present]. [in Ukrainian].
<http://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/kryzhevatska-jeparhiya-istoriya-i-sohodennya/>
- Barshchevskiy, I. (Ed). (2007). Ukraintsi v Bosnii – statystychni dani [Ukrainians in Bosnia – Statistics]. *Ukrainske slovo*, 11 [in Ukrainian].
- Barshchevskiy, I. (2002). Ukraintsi v Brodsko-Posavskii oblasti [Ukrainians in the Brod-Posava Region]. In *Ukraintsi Khorvatii*, Kn. 1, pp. 125–139, Zahreb [in Ukrainian].
- Burda, S. (2002) Istorii i aktualni problemy ukraintsv ta rusyniv Khorvatii [History and Current Problems of Ukrainians and Ruthenians in Croatia]. In *Ukraintsi Khorvatii*, Kn. 1, pp. 173–181, Zahreb [in Ukrainian].
- Kostelnyk, V. (1970). Yuhoslavski rusnaky-ukraintsi v borotbi proty fashyzmu ta v narodni revoliutsii Yuhoslavii (1941–1945 rr.) [Yugoslav Russians-Ukrainians in the Struggle against Fascism and in the People's Revolution of Yugoslavia (1941–1945)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 11 (116), 71– 77 [in Ukrainian].
- Lavriv, R. (1981). Z pamiaty narodnoi (II). Spohady Dmytra Moroza. [From the Memory of the People (II). Memoirs of Dmitry Moroz]. *Nova dumka*, 28, 48–56 [in Ukrainian].
- Liskyi, B. (2002) Anton Ivakhniuk – velykyi ukrainsko-khorvatskyi patriot [Anton Ivakhniuk as a Great Ukrainian-Croatian Patriot]. In *Ukraintsi Khorvatii*, Kn. 1, pp. 62–74, Zahreb [in Ukrainian].
- Liskyi, B. (2002) Z diialnosti ukrainskykh studentiv u Khorvatii (1920–1945) [From the Activities of Ukrainian Students in Croatia (1920–1945)]. In *Ukraintsi Khorvatii*, Kn. 1, pp. 38–50, Zahreb [in Ukrainian].
- Leshcheshyn, Ya. (2002). Siohodennia ukraintsv zakhidnoi Slavonii i Moslaviny [The Present of Ukrainians in Western Slavonia and Moslavina]. In *Ukraintsi Khorvatii*, Kn. 1, pp. 164–167, Zahreb [in Ukrainian].
- Marunchak, M. (1969). Ukraintsi v Rumunii, Chekho-Slovachchyni, Polshchi, Yuhoslavii [Ukrainians in Romania, Czechoslovakia, Poland, Yugoslavia]. Vinnipeh [in Ukrainian].
- Matsiakh, Ye. (2002). Ukraintsi v Khorvatii [Ukrainians in Croatia]. In *Ukraintsi Khorvatii*, Kn. 1, pp. 51–61, Zahreb [in Ukrainian].
- Myz, R. (1973). Hrekokatolytska parafia v Lyplianakh, yii pochatky ta mynule [Greek Catholic Parish in Lyplyany, Its Beginnings and Past]. [in Ukrainian].
- Myz, R. (1969). Istorychni obrazky [Historical Samples]. *Khrystyianskyi Kalendar* [in Ukrainian].
- Myrtytskyi, P. (2007). Spohad pro ukrainski peredachi po radio Bania-Luka 1981–1991 rr. [Memoirs of Ukrainian Radio Programs in Banja Luka 1981–1991]. *Ukrainske slovo*, 11, 41 [in Ukrainian].
- Rumiantsev, O. (2008). *Halychyna – Bosniia – Voievodyna: ukrainski pereselentsi z Halychyny na terytorii yuhoslavskykh narodiv v 1890–1990 rokakh* [Galicia – Bosnia – Vojvodina: Ukrainian immigrants from Galicia on the territory of the Yugoslav peoples in 1890–1990]. Kyiv [in Ukrainian].
- Sehedi, Y. (1981) Parokhy Osietskoho vykaryiata od 1900–1945 roku [Parishes of the Ossetian Vicariate from 1900–1945]. *Khrystyianskyi Kalendar* [in Ukrainian].
- Sedlak, V. (2016). Petrovska parokhyia vchera, neshka, yutre 180 roky ysnovania parokhyi u Petrovtsokh [Petrovsky Parish Yesterday, Neshka, Yutre 180 Years of Existence of the Parish in Petrovtsy]. *Dumky z Dunaiu*, 18, 139–140 [in Ukrainian].
- Symunovych, Ya. (2001). 100 roky tserkvy u Mykloshevtsoh [100 Years of the Church in Mykloshevtsi]. *Dumky z Dunaiu*, 9, 162 [in Ukrainian].
- Symunovych, Ya. (2007). Rusnatsy u Vukovarskym Dekanatu Kryzhevskoho vladychestva [Russians at the Vukovar Deanery of the Kryzhev Rule]. *Misli s Dunava* [in Ukrainian].
- Stefaniuk, Dmytro (2003). Lyst spivchuttia [Letter of Condolence]. *Nasha hazeta*, 17, 10–19 [in Ukrainian].
- Stypjak, N. Nase stoljece. Vukovar: Ukrajinska zajednica Republike Hrvatske [in Croatian].
- Tamash, Yu. (2004) Zberezhenia khrystyianskoi i natsionalnoi identychnosti rusyniv i ukraintsv Yuhoslavii: problemy ta yikh rozviazannia. [Preservation of the Christian and National Identity of the Ruthenians and Ukrainians of Yugoslavia: Problems and their solutions]. *Hlas Soiuzu*, 6–7, 8 [in Ukrainian].

Дата надходження статті до редакції: 05.04.2022 р.

Creative Commons Licenses: Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International
(CC BY-NC-SA 4.0)